

Brneński zamek Špilberk, założony w drugiej połowie XIII wieku, przeszedł w ciągu wieków wiele zmian. Z gotyckiego zamku królów czeskich i siedziby morawskich margrabiów przekształcił się od połowy XVII wieku w potężną barokową twierdzę. W połowie XVIII wieku wraz z równie ufortyfikowanym Brnem tworzył najważniejszy system twierdz na Morawach. Część systemu fortyfikacji cytadeli w Špilberku, którą zaprojektował wybitny budowniczy twierdzy płk inż. Pierre Philippe Bechade de Rochepine, stanowią KAZAMATY, ukończone w 1742 roku.

- KAZAMATY to według terminologii wojskowej przestrzenie zabezpieczone przed ostrzałem, najczęściej sklepione, znajdujące się w podziemnych i nadziemnych elementach twierdzy. W Špilberku pełniły funkcję magazynową oraz jako schronienie dla miejscowego garnizonu w przypadku zagrożenia twierdzy.
- W 1783 r. w ramach reform austriackiego systemu więziennictwa, cesarz Józef II podjął decyzję o utworzeniu w twierdzy Špilberk więzienia dla najcięższych i najniebezpieczniejszych przestępców. Oprócz starszego budynku więziennego, znajdującego się w tylnej fosie, nakazał przebudować na cele więzienne górne piętro północnych kazamatów koszar (tzw. trakt józeffiński). Po zakończeniu tej adaptacji w czerwcu 1784 roku umieszczono tu pierwszych więźniów. Pół roku później - w grudniu 1784 roku - wykonano kolejny rozkaz cesarza, by przestępców skazanych na dożywocie umieszczać w dolnej kondygnacji, w „najgłębszych i najgorszych kazamatach”. W tym celu stopniowo wybudowano 29 indywidualnych lochów, wykonanych z grubych desek i belek, do których byli więźniowie przykuwani na stałe. W ciągu 1785 roku górne piętro południowych kazamatów również przekształcono w więzienie, ale nie było ono wykorzystywane aż do czasów następcy Józefa, Leopolda II (trakt Leopolda). W maju 1790 r. Leopold zniósł osadzanie skazanych na dożywocie w dolnych kazamatach, w tym karę przykuwania, oraz wprowadził inne złagodzenia dla skazanych. Jednak górne piętra kazamatów służyły jako więzienie do początku lat 30. XIX wieku.
- W masowych celach (w zależności od ich wielkości przeznaczonych dla 12 do 50 osób) osadzano jedynie „zwykłych” przestępców, głównie morderców, rabusiów i podpalaczy, skazując ich zarówno na wieloletnie, jak i na dłuższe, surowsze rodzaje kary pozbawienia wolności. Pod względem przeznaczenia i charakteru kazamaty Špilberka były najsurowszymi lochami w całej monarchii austriackiej. Pomieszczenia te nie były dostępne dla osób o wyższym statusie i tzw. więźniów państwowych. Pierwotnie przeznaczone dla nich były pomieszczenia na piętrze starego budynku więziennego w tylnym rowie, a później część budynków koszarowych, zwłaszcza ich północne skrzydło. Pierwotnie parterowy budynek, został przekształcony w cele więzienne (każda dla dwóch osób) i podniesiony do jednego piętra w 1800 roku. Następnie mieściły się w nim „areszty” dla więźniów państwowych, gdzie mimowolnie przetrzymywano włoskich Carbonari i innych bojowników przeciwko absolutyzmowi habsburskiemu.

- Współistnienie wojskowej twierdzy Špilberk z rozrastającym się więzieniem, które od reformy Józefa II w 1783 r. znajdowało się pod zarządem

cywilnym, przyniosło szereg problemów i wzajemnych nieporozumień. Po zniszczeniu ważnych części systemu twierdzy Špilberk przez odchodzącą armię francuską cesarza Napoleona w 1809 roku, twierdza straciła znaczenie militarne i została zlikwidowana w 1820 roku. Cały Špilberk stał się więzieniem cywilnym, a rozległe przebudowy w latach 30. i 40. całkowicie zmieniły jego charakter. Nowe pomieszczenia więzienne i postępująca humanizacja więziennictwa przyniosły na początku lat 30. koniec więzień kazamatowych.

- Ostatnie przeróbki w 1833 roku zamieniły część dużych cel na mniejsze, które następnie przez pewien czas służyły do krótkoterminowego odbywania kary za poważne wykroczenia przeciwko regulaminowi więziennemu. Więzienie w Špilberku zostało zniszczone przez cesarza Franciszka Józefa I w 1855 roku, a zabudowania zamkowe przez ponad 100 lat służyły ponownie potrzebom wojskowym jako koszary i więzienie wojskowe.
- KAZAMATY jako dawne słynne więzienie zostały po raz pierwszy otwarte dla publiczności w 1880 roku, po dwóch latach przeróbek, dzięki Antoniemu Costa-Rosettiemu, ówczesnemu dyrektorowi budynków wojskowych w Brnie. Przez ponad 100 lat cieszyły się dużym zainteresowaniem zwiedzających i stały się jedną z największych atrakcji turystycznych Brna i całych Moraw. W chwili otwarcia były już owiane wieloma romantycznymi, a przede wszystkim przerażającymi mitami i legendami ➔, które jednak w znacznym stopniu odbiegały od historycznej rzeczywistości. Z biegiem lat owe mity i legendy rozrastały się i przenikały do ogólnej świadomości i literatury, w tym przewodników turystycznych. Pierwotna forma kazamatów również uległa znacznej zmianie. W znacznym stopniu przyczyniły się do tego modyfikacje armii niemieckiej pod sam koniec II wojny światowej, kiedy to w północnych kazamatach wybudowano schron dla garnizonu Špilberka.

- Gruntowna przebudowa kazamatów w latach 1987-92, spowodowana ich niemalże zniszczonym stanem, próbowała przywrócić im podstawowy wygląd z końca XVIII lub początku XIX wieku, z czasów ich przekształcenia z budynku fortecznego w najgorsze więzienie epoki józeffińskiej. Etap ten upamiętnia również obecna instalacja części wewnątrz kazamatów, będąca próbą przybliżenia współczesnym zwiedzającym rzeczywistego wyglądu tutejszego więzienia w czasach Józefa II. Inne zastosowania Špilberka, zwanego też „więzieniem narodów” - zwolenników rewolucji francuskiej, węgierskich jakobinów, włoskich patriotów, polskich rewolucjonistów, w czasie I wojny światowej i po niej, zwłaszcza podczas okupacji hitlerowskiej - przypomina wystawa w autentycznych pomieszczeniach na parterze północnego skrzydła zamku.
- Obecna prezentacja kazamatów jako unikalnej ekspozycji barokowej architektury fortecznej i więziennej epoki józeffińskiej opiera się na badaniu oryginalnych planów, dokumentów pisemnych oraz dawnych realiów i jest wspólnym dziełem historyków Muzeum Miasta Brna, brneńskich architektów i budowniczych.

➔ Niektóre mity i legendy

Kanał szczurów (punkt zatrzymania 2)

Podobno zbuntowani przestępcy mieli być przykuwani za nogi do dna kanału, a następnie pozostawieni na pastwę losu głodnym szcurem. Tak Rossetti opisuje jedną z kar w swoim poradniku, ale nie zapomina zaznaczyć, że ta historia nie jest gwarantowana i podaje ją tylko jako ciekawostkę.

Komora tortur (punkt zatrzymania 5)

Instalacja narzędzi tortur przypomina jedną z nieprawdziwych legend o komorach tortur Špilberka. Narzędzia zostały tu zainstalowane po raz pierwszy w 1880 roku i dały podstawę do powstania tej legendy. W rzeczywistości w Špilberku nie było „sali tortur”. Tak zwane prawo tortur było stosowane do lat 70. XVIII wieku w przesłuchaniach sądowych. Repliki narzędzi oparte są na rycinach z Kodeksu Karnego i oryginałach muzealnych.

Mokre łóżka (punkt zatrzymania 9)

Niewierne kobiety miały być zamurowane żywcem we wnękach murów. Z otworów w sklepieniu na ich głowy kapała lodowata woda, aż oszałały. Ten rodzaj barbarzyńskiej kary nie istniał na naszym terenie pod koniec XVIII wieku. Jest bardzo prawdopodobne, że te otwory w ścianie powstały po 1880 roku z zamiarem przedstawienia ich jako „Mokrych łóżek”.

Loch – więzienie dla skazanych na śmierć głodową (punkt zatrzymania 19)

To było podobno miejsce, w którym znajdował się loch - więzienie dla skazanych na śmierć głodową. Jest to legenda z późniejszych czasów. Na Špilberku był loch - więzienie dla skazanych na śmierć głodową, ale w innym czasie i w innej części zamku.

Komory gazowe, sala egzekucyjna (punkt zatrzymania 27)

Po zakończeniu II wojny światowej odwiedzający kazamaty mogli dowiedzieć się, że hitlerowcy planowali w tych miejscach budowę komór gazowych i sali egzekucyjnej. Nie ma jednak na to żadnych dowodów.

Cesarz Józef II (punkt zatrzymania 28)

Według jednej z opowieści cesarz Józef II miał zamknąć się w jednej z tych cel na godzinę, a następnie oświadczyć, że nikt nie powinien być już tam więziony. Prawda jest taka, że to Józef II wprowadził tę okrutną formę kary.

Cela słynnych więźniów Špilberka

W 1880 roku na pierwszym piętrze północnych kazamatów zainstalowano cele z portretami znanych więźniów Špilberka, aby uatrakcyjnić zwiedzanie. Byli to na przykład Václav Babinský (punkt zatrzymania 17), Silvio Pellico (punkt zatrzymania 21) czy Franz Trenck (punkt zatrzymania 25). Faktem jest, że żadna z tych osób nie była więziona w kazamatach.

Inne trasy zwiedzania

ŠPILBERK ŽIJEI 12 MĚSÍCŮ V ROCE

Wystawy

Galerie

Kazamaty

Trasy zwiedzania

Wydarzenia kulturalne

Wieża widokowa

#hradspilberk #vilatugendhat #meninskabrana #arnoldovavila

KAZAMATY
WIEZIENIE

PL

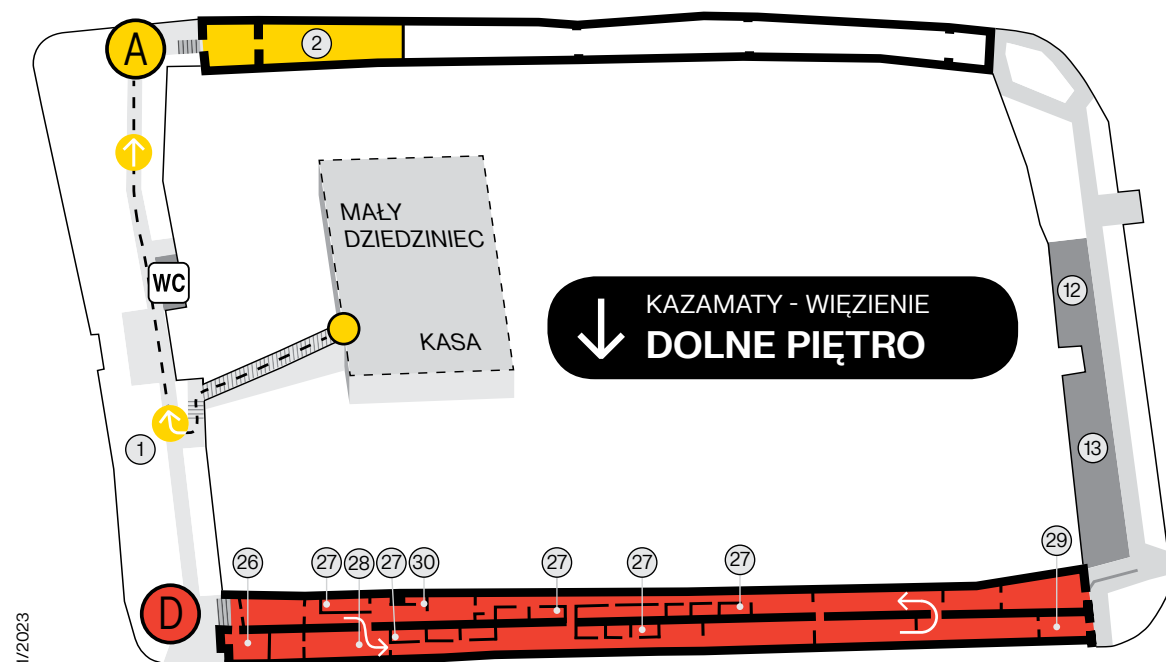
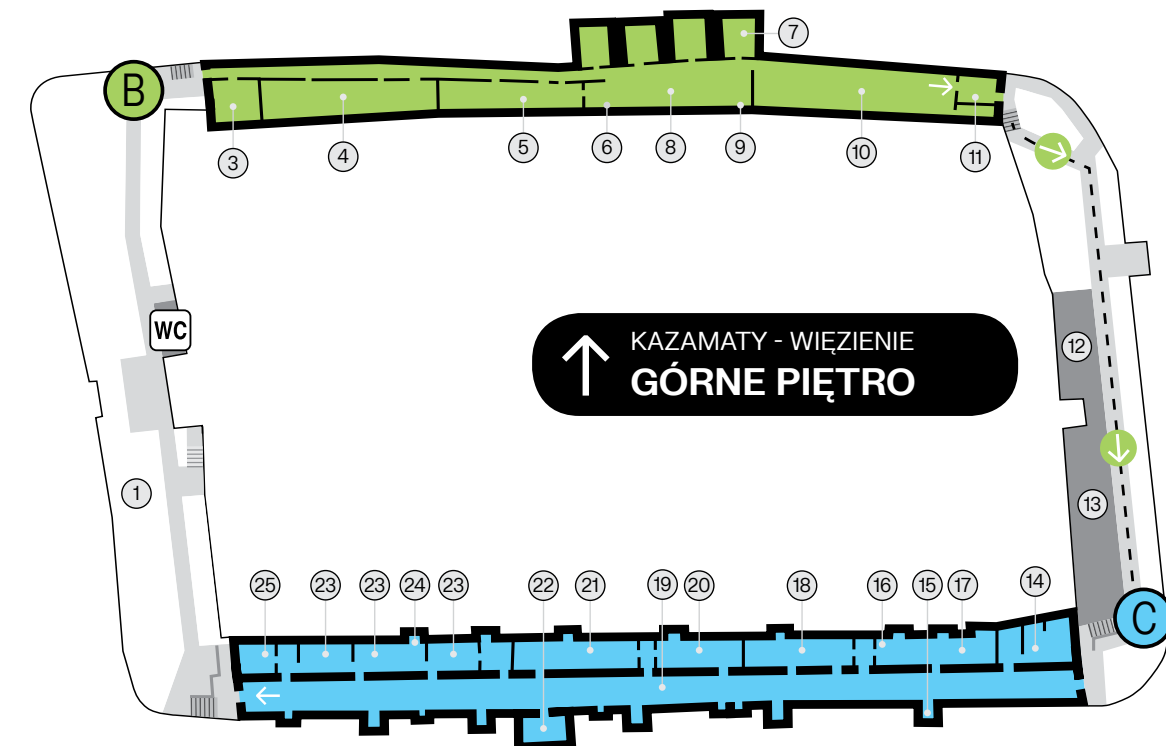
zamek i twierdza

Špilberk

MMZ Muzeum města Brna

Muzeum města Brna, p. o.
Špilberk 210/1
662 24 Brno

T 542 123 661
info@muzeumbrna.cz

RÓW PRZEDNI (WSCHODNI)

- 1 Plan rowów i kazamatów - adaptacja na więzienie (1784).
- A B** KAZAMATY POŁUDNIOWE / tzw. trakt Leopolda
- A** DOLNA KONDYGNACJA (1742) – nieużywana do celów więziennych.
- 2 Pozostałości kanału odwadniającego z rowu tylnego, połączonego z wałem odwadniającym pod południową ścianą rowu przedniego.
- B** GÓRNE PIĘTRO – przerobione na więzienie w 1785 roku, użytkowane od około 1790 roku.
- 3 Pokój dla strażników więziennych (1785) - instalacja.
- 4 Cella dla 29 więźniów (1798) - instalacja.
- Piec kaflowy ogrzewany był z zachowanych palenisk w korytarzu.
- 5 Cella dla 23 więźniów.
- 6 Górne kazamaty były częściowo oświetlone światłem dziennym wpadającym w ciągu dnia przez szyby świetlików, a w nocy przez pięć lamp olejowych znajdujących się na korytarzu.
- 7 Piece chlebowe (1745), później rozebrane, a ich kominy przedłużone do szybów wentylacyjnych (1805).
- 8 Cella dla 27 więźniów (1798) - uszkodzona ściana korytarza została usunięta w 1980 r. W latach 1785-90 w tej i dwóch poprzednich celach było 31 drewnianych komórek dla osób z karą dożywotniego więzienia.
- 9 Przypomnienie jednej z najbardziej znanych legend Špilberka. Rzeźbiony mur w ścianie krzyżowej (zbudowanej w 1785 roku) posłużył do stworzenia nonsensownej legendy o zamurowanych niewiernych kobietach z wodą kapiącą na ich głowy. Pomysł i jego instalacja powstała na początku XX wieku.
- 10 Cella dla 50 więźniów (1798) - największa w Špilberku - pozostała na całej szerokości korytarza kazamatowego nawet po przebudowie więzienia. Łóżka znajdowały się po obu dłuższych stronach, piec w tylnym rogu ogrzewany był wspólnie z piecem strażników z sąsiedniego pomieszczenia.
- 11 Pokój dla strażników - wejście do tylnej fosy (1785).
- TYLNA (ZACHODNIA) FOSA
- 12 Pozostałości parterowego budynku więziennego (wybudowanego w październiku 1783 roku). Cella dla 8 więźniów, przedpokój z kominkiem i pomieszczenie dla dwóch strażników.
- 13 Fundamenty dwukondygnacyjnego budynku więzienia (1 poł. XVIII w.)

KIERUNEK ZWIEDZANIA

● wejście / wyjście mały dziedziniec

A dolne piętro

B górne piętro

C górne piętro

D dolne piętro

SKALA
10 metrów

Na parterze: cele, tzw. ciemnice dla 16, 22 i 8 więźniów, pomieszczenie dla dwóch strażników i dwa przedpokoje z kominkami (1783-84). Pierwsze i drugie piętro przeznaczone było pierwotnie dla tzw. więźniów państwowych i osób o wyższym statusie. W 1783 r. na drugim piętrze mieściło się mieszkanie naczelnika (strażnika więziennego), pokój dla strażnika i trzy pokoje dla więźniów państwowych, z których dwa w 1785 r. przekształcono w zakład szewski i krawiecki. Na pierwszym piętrze, oprócz pokoju naczelnika i dwóch strażników, znajdowały się także cztery cele dla łącznie 28 więźniów (1783), które w czerwcu 1784 r. przekształcono w szpital więzienny. Zmiana funkcji spowodowała zmniejszenie pojemności budynku z 80 więźniów (1783) do 45 (1785). Na piętrze tego budynku więziono prawdopodobnie większość znanych więźniów przed 1783 rokiem, w tym barona Trencka, pułkownika pandurów, który zmarł w Špilberku w 1749 roku.

C D KAZAMATY PÓŁNOCNE / tzw. trakt józeffiński

C GÓRNE PIĘTRO – przebudowane na więzienie w 1784 roku, odrestaurowane w 1992 roku.

Korytarz więzienny zachował swoją pierwotną formę z 1742 roku, drugi korytarz podzielony był ścianami na pokoje strażników, cele i przedpokoje z kominkiem.

14 Pomieszczenie dla strażników z przedpokojem.

15 Świetliki - przed 1880 rokiem zostały zamurowane, a część nadziemna zburzona. Częściowo odrestaurowane w pierwotnej formie (1992).

16 Piec kaflowy ogrzewany był z kominków na korytarzach, a drewno na opał było bukowe.

17 Cella dla 21 więźniów (1784).

18 Cella dla 18 więźniów.

19 Otwór pomiędzy górną i dolną kondygnacją pierwotnie być może służył do transportu składowanych materiałów. W okresie istnienia więzienia nie był on używany i prawdopodobnie został zamurowany. Odnowiony w 1880 roku.

20 Cella dla 12 więźniów - instalacja.

21 Cella dla 22 więźniów - instalacja.

22 Kuchnia więzienna (1784).

Podobny obszar nocnej strażnicy (zamurowane wejście) został zniszczony w 1809 roku, gdy część fortyfikacji Špilberka została wysadzona przez wojska francuskie na rozkaz cesarza Napoleona.

23 Cella dla 33 więźniów - największa. Zachowały się tu późniejsze modyfikacje, tj. ściany poprzeczne z 1833 r., kiedy to z pierwotnych cel dokonano jedynie korekt dla krótkotrwałych zastrzonych kar, oraz dodatkowo wyburzone przejścia dla zwiedzających. Dowody zmian budowlanych (1833, 1880, po 1921, 1945 itd.), przez które przechodziły kazamaty.

24 Klatka schodowa łącząca kazamaty z północnym skrzydłem zamku została wybudowana dla zwiedzających w latach 1939-1941 w miejscu świetlika.

25 Pomieszczenie dla strażników (1784).

D DOLNE PIĘTRO – rekonstrukcja lochów józeffińskich (1784-90), modyfikacje konstrukcyjne armii niemieckiej na schron (1945).

26 Pokój dla strażników (1785), później wykorzystywany jako kostnica.

27 Przeróbki budowlane wojsk niemieckich w schronach garnizonu Špilberk z końca II wojny światowej (zima 1944-45).

28 Tzw. lochy józeffińskie, drewniane komory dla najgorszych przestępców skazanych na dożywocie, zbudowane na polecenie Józefa II (wrzesień - grudzień 1784), a usunięte w maju 1790 r. na podstawie decyzji Leopolda II. W 1785 roku na dolnej kondygnacji było ich ogółem 29 (rekonstrukcja 1992 według oryginalnych źródeł).

29 Pomieszczenie dla strażników (1785).

30 Zachowana część centrali telefonicznej Siemens & Halske w niemieckim schronie wojskowym.

A → **B** → **C** → **D**

Uwagi: Daty w nawiasach wskazują na rok założenia lub pierwszej pisemnej wzmianki. Termin instalacja odnosi się do instalacji muzealnej, która jest próbą odtworzenia stanu pierwotnego na podstawie zachowanych źródeł.

spilberk.cz ↗

Facebook → @Muzeum.mesta.Brno
@Spilberkhrad
Instagram → @hradspilberk
TikTok → @hradspilberk

KAZAMATY - WIEZIENIE
Trasa zwiedzania
i przewodnik po wystawie
Muzeum Miasta Brno
Brno 2023

Tekst: PhDr. Jiří Vaněk,
Michal Hančák